

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

บทนำ

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. ความนำ
 2. แนวคิดพหุวัฒนธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 3. แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม
 4. พหุวัฒนธรรมในประเทศไทย
 5. บทสรุป
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้นักศึกษาสามารถ

1. เข้าใจแนวคิดพหุวัฒนธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้
2. อธิบายความหมาย และธรรมชาติของพหุวัฒนธรรมได้
3. เข้าใจแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม
4. อธิบายของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย และสามารถยกตัวอย่างประกอบได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายประกอบสไลด์ Microsoft PowerPoint
2. การศึกษาเอกสารประกอบการสอน
3. การอภิปรายเป็นกลุ่ม
4. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและสรุปเป็นผลงาน
5. ยกตัวอย่างสังคมพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่น (พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้)
6. การตอบคำถามท้ายบท
7. การนำเสนอผลงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน

1. สไลด์ Microsoft PowerPoint ประกอบการสอน
2. เอกสารประกอบการสอน
3. ตัวอย่างสังคมพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่น (สื่อออนไลน์)

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ ความตั้งใจเรียน
2. สังเกตการณ์ให้ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
3. ตรวจสอบผลงานการทำแบบฝึกหัดท้ายบท การรายงานและการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 1

บทนำ

ความนำ

แนวคิดพหุวัฒนธรรม Multicultural ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม ทั้งที่มีหลายกลุ่มวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน ดังเช่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ประกอบไปด้วย กลุ่มวัฒนธรรมไทยมุสลิม ภาคใต้ไทยถิ่นใต้ และไทยเชื้อสายจีนที่ต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และเรียนรู้การอยู่ร่วมกับคนไทยกลุ่มต่างๆ ในฐานะของความเป็นคนไทย โดยมีวัฒนธรรมไทยกลางเป็นวัฒนธรรมหลักประจำชาติ และมีวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตของตนเอง มีภาษาที่ใช้สื่อสารภายในกลุ่มของตน

การเรียนรู้การพัฒนาในสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ แนวคิดพหุวัฒนธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความหมาย ธรรมชาติของพหุวัฒนธรรม และแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ตลอดจนความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น จะเป็นข้อมูลที่เป็นแนวทางสำคัญให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม และสามารถทำให้กลุ่มคนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเหล่านั้น นำพาสังคมของความเป็นพหุวัฒนธรรมไปสู่ความสงบสุข และพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมตามความหลากหลายของสังคมนั้นๆ ต่อไป

แนวคิดพหุวัฒนธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพหุวัฒนธรรม ได้ถูกอธิบายตามทฤษฎีพหุนิยม (Pluralism) ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาคำหลายๆ คำที่ถูกหยิบยกไปใช้อย่างกว้างขวางในแทบจะทุกสาขา แต่โดยรวมแล้วจะมีนัยหมายถึงชุดของแนวคิดที่รับรู้ถึงความแตกต่างด้านแนวคิดอยู่ในสังคม และสนับสนุนในความแตกต่างหลากหลายทางแนวคิดเหล่านั้น รวมไปถึงต่อต้านการผูกขาดการตีความ หรือ การครอบงำโดยแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงแนวคิดเดียว เช่น พหุวัฒนธรรม (cultural pluralism) นั้นสนับสนุนแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม และไม่ยอมรับการครอบงำด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง หรือ พหุนิยมเชิงญาณวิทยา (epistemological pluralism) ที่มองว่าองค์ความรู้นั้นมีวิธีการอธิบาย และเข้าถึงตัวองค์ความรู้ได้หลากหลายวิธี โดย

มิได้ถูกครอบงำด้วยวิธี และรูปแบบการอธิบายของสำนักคิดใดสำนักคิดหนึ่งเพียงสำนักเดียว (Kurian, 2011: 1213) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในทฤษฎีพหุนิยม ดังนี้

1. ทฤษฎีพหุนิยม (Pluralism)

ทฤษฎีพหุนิยม (Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมฐาตุมีจำนวนมากมาย อาจจะเป็นรูปธรรม (สสาร) หรือนามธรรม (จิต) ก็ได้ นั่นคือความจริงแท้ของสรรพสิ่งไม่ขึ้นอยู่กับกัน ต่างก็เป็นอิสระในตัวเอง ดังนั้น สรรพสิ่งที่มีจำนวนมากมายจึงไม่สามารถจะลดหรือทอนลงให้เหลือเพียงสิ่งเดียวได้

ทฤษฎีพหุนิยมได้เกิดขึ้นในความคิดของมนุษย์มาเป็นเวลานาน สามารถแบ่งได้ 4 แบบคือ

1.1 พหุนิยมแบบกรีก (Greek Pluralism) เริ่มตั้งแต่สมัยของเอมพิโดเคลส (Empedocles) ที่เห็นว่าธาตุแท้ของโลกหรือบ่อเกิดของสรรพสิ่งไม่ได้มีสิ่งเดียว แต่เป็นการรวมตัวของวัตถุ 4 อย่างคือ ดิน น้ำ ไฟ และลม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นพหุนิยมโดยเด่นชัด แม้แต่เดโมคริตุส (Democritus) ก็กล่าวว่า โลกประกอบด้วยปริมาณ 4 อย่างคือ ปริมาณของดิน น้ำ ไฟ และลม

1.2 พหุนิยมเชิงจิต (Spiritual Pluralism) กล่าวถึงปรัชญาโมนาด (Monadology) ของไลบ์นิซ (Leibniz) ซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรม เป็นสิ่งเฉพาะ เป็นอิสระ ไลบ์นิซ ได้ให้ความหมายของโมนาดไว้ว่า โมนาดคือสารัตถะอันติมะ และปริมาณที่เป็นจิต โมนาดเป็นสิ่งที่เป็นอมตะ ปราศจากเบื้องต้น และเป็นสิ่งที่คงที่เป็นสิ่งที่แบ่งแยกไม่ได้เป็นจิต ดำรงอยู่โดยการควบคุมของโมนาดใหญ่คือพระเจ้า

1.3 พหุนิยมเชิงปฏิบัติ (Pragmatic Pluralism) วิลเลียม เจมส์ เป็นผู้เริ่มแนวความคิดนี้ โดยเห็นว่า ความจริงต้องไม่ใช่สิ่งรวมกัน แต่ต้องแยกกัน เพราะแต่ละสิ่งแต่ละอย่างมีคุณสมบัติหรือลักษณะที่แตกต่างกัน ในลักษณะของการปฏิบัติหรือการเป็นไปแห่งวิวัฒนาการจะต้องแตกต่างกัน

1.4 พหุนิยมแบบสัจนิยมใหม่ (Neo – realistic Pluralism) นักปรัชญากลุ่มนี้มีแนวคิดหลากหลายในโลกแห่งความคิดและคุณค่า โดยพยายามประนีประนอมระหว่างผัสสะและเหตุผลเข้าด้วยกัน เพราะพวกเขายอมรับความจริงมีมากมาย

ทฤษฎีพหุนิยมที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง แบ่งออกได้เป็น 2 ทฤษฎีได้แก่

ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายจิต (Idealistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมฐาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม (จิต) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับโมนาด (Monad) ของไลบ์นิซ (Leibniz) เป็นต้น

ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมฐาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (สสาร) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับปริมาณนิยม (Atomism) ของ

เดโมคริตัส (Democritus) ถือว่า ปฐมธาตุของโลกคือ “ปรมาณู” ปรมาณู เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง สรรพสิ่งเกิดมาจากปรมาณู และจะกลายเป็นปรมาณูอีก กล่าวคือสรรพสิ่งในโลกประกอบด้วย ปรมาณู 4 อย่างคือ ดิน น้ำ ไฟ ลม หรือปรัชญาของเอมพีโดเคลส (Empedocles) ที่ถือว่า ปฐมธาตุของโลก มีใช้มีเพียงอย่างเดียว แต่มี 4 อย่างคือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ดังนั้น สรรพสิ่งในโลกจึงเกิดขึ้น เพราะการรวมตัวกันของธาตุทั้ง 4 และเมื่อแตกสลายก็แตกสลายเพราะการแยกออกจากกันของธาตุทั้ง 4

พหุนิยม หรือ Pluralism คือ แนวคิดที่เน้นแนวทางเรื่องความหลากหลายของกลุ่มคน สังคม และวัฒนธรรม เช่น ความหลากหลายทางสังคมของชนชั้น อาชีพ ความคิด อุดมคติ วิถีชีวิต ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่างและบทบาทที่ถูกหลงลืมหรือละเลยในสังคมมาแต่เดิม เช่น ในทางอุดมคติความคิด การเรียกร้องของกลุ่มสิทธิต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ความต่างทางอาหาร ความต่างทางอาชีพ และเรื่องของพหุนิยมในระดับปัจเจก เช่น การเปิดเผยตัวของกลุ่มเกย์ เลสเบี้ยน การอยู่ก่อนแต่ง การยอมรับความเท่าเทียมของสตรี ความเป็นตัวตนของวัยรุ่น ฯลฯ

2. แนวคิดพหุวัฒนธรรม

พหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) เป็นแนวคิดคู่แข่งทางวิชาการและนโยบายของลัทธิชาตินิยม (nationalism) นักวิชาการเริ่มใช้คำนี้ประมาณทศวรรษ 1960 เพื่ออธิบายนโยบายสาธารณะใหม่ ในประเทศแคนาดา ต่อมาขยายไปสู่ประเทศออสเตรเลีย การพัฒนาการของแนวคิดนี้เป็นการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยของรัฐบาลเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) ไปสู่นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม (พิชาย รัตนติลก ณ ภูเก็ต, 2559)

นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมของชนส่วนน้อยสูญสลายจนกระทั่งกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมของชนส่วนใหญ่ ขณะที่นโยบายพหุวัฒนธรรมเน้นการยอมรับ การอยู่ร่วมกัน และการบูรณาการของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติภายในประเทศเดียวกัน

คำว่า พหุวัฒนธรรมนิยม ได้เข้าไปสู่ประเทศสหรัฐอเมริกาในทศวรรษที่ 1980 ก่อให้เกิดการถกเถียงทางวิชาการอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะนโยบายด้านการศึกษา ประเด็นหลักคือการศึกษาของอเมริกาควรตอบสนองต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างไร ต่อมาพหุวัฒนธรรมนิยมใช้ในการอธิบายความหลากหลายของเชื้อชาติ และแสดงจุดยืนปฏิเสธการผสมกลมกลืนและการหลอมรวมของวัฒนธรรมหลัก ขณะเดียวกันก็ไม่ยอมรับความห่างเหินและความเป็นลักษณะพิเศษของแต่ละวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามในโลกของความเป็นจริง จุดยืนของพหุวัฒนธรรมนิยมเองหาได้มีเพียงจุดยืนเดียว นักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่า สิ่งที่สำคัญต่อการเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมคือการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองและสังคมในระดับไม่มากนัก เพื่อช่วยรักษาวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้ดำรงอยู่ต่อไป

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษาหรือประเพณีต่าง ๆ ขณะที่บางคนเห็นต่างว่า การเป็นพหุวัฒนธรรมนั้นนั้น ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง เพื่อให้สังคมสมัยใหม่กลายเป็นสังคมที่ขจัดลัทธิเชื้อชาตินิยมหรือลัทธิคลั่งชาติให้หมดไป โดยเน้นการส่งเสริม กล่อมเกลา และปลูกฝังผู้คนในสังคมให้ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

แต่ถ้าหากพหุวัฒนธรรมคือวิถีในการผสมผสานความแตกต่าง คำถามหนึ่งก็ยังคงดำรงอยู่ นั่นคือจะประสานความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมอย่างไร ถ้าหากสังคมพหุวัฒนธรรมคือสังคมที่มีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรมและภาษา และผู้คนสามารถดำรงอยู่โดยปราศจากการตกลู่อยู่ภายใต้การครอบงำของกลุ่มอื่น หรือต่อกลุ่มชนส่วนใหญ่ การดำรงอยู่เช่นนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร และอะไรคือหลักการพื้นฐานที่ใช้ในการอธิบายสังคมเช่นนี้

ประเด็นนี้ถูกหยิบยกขึ้นมาเพราะสังคมมีสองด้านที่อยู่ร่วมกัน ด้านหนึ่งสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องมีเอกภาพด้วย จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ โดยเฉพาะหากโลกยังไม่เป็นโลกที่ปราศจากพรมแดนซึ่งประชาชนทุกประเทศสามารถเดินทางไปมาได้ก็ได้อย่างมีเสรีภาพและปราศจากการตกลู่อยู่ภายใต้การบังคับของประเทศใดประเทศหนึ่ง

ดังนั้นสังคมพหุวัฒนธรรมก็ยังคงต้องเป็นสังคมที่มีการสถาปนาสถาบันพื้นฐานที่ตัดสินใจว่า สังคมควรจะใช้ภาษาอะไรเป็นภาษาราชการ อะไรคือลักษณะของความเป็นชาติ และอะไรเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยว่าใครเป็นพลเมือง โดยนัยนี้จึงทำให้เกิดคำถามว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม สามารถนำไปใช้ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติการทางสังคมได้จริงหรือไม่”

การพัฒนาแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมในรูปแบบการเป็นทฤษฎีอย่างเป็นระบบ เกิดขึ้นครั้งแรกโดย วิล คิมลิคคา (Will Kymlicka) ใน ค.ศ. 1989 จากนั้นก็ได้มีการพัฒนาทฤษฎีนี้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แรงดลใจที่ทำให้ คิมลิคคา พัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมคือ ความไม่พึงพอใจในการอธิบายเรื่องสิทธิของชนกลุ่มน้อยของทฤษฎีการเมืองแบบเสรีนิยมในยุคหลังสงครามเย็น

คิมลิคคาเห็นว่าฐานคติของเสรีนิยมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาชนชาติส่วนน้อยโดยการสนับสนุนสิทธิของปัจเจกชนในระดับพื้นฐานเป็นสิ่งที่ผิดพลาด เช่นเดียวกันกับกลุ่มศาสนาส่วนน้อยซึ่งได้รับการปกป้องโดยการแยกกิจกรรมทางศาสนาออกจากรัฐ และส่งเสริมหลักคิดเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา แนวคิดเสรีนิยมเชื่อว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ควรจะได้รับ การปกป้องโดยการให้เสรีภาพในการแสดงออกในวิถีชีวิตของปัจเจกชน ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่รัฐจะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่ประการใด และยิ่งระบุงารัฐไม่ควรทำทั้งในเรื่องการต่อต้านคัดค้าน หรือการสนับสนุนส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใด แต่ควรตอบสนองแบบ “ละเลยอย่างกรุณา” คือปล่อยให้แต่ละกลุ่มใช้ภาษาตนเอง นุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าตามประเพณี จัดกิจกรรมและพิธีกรรมตามวัฒนธรรมได้อย่างอิสระโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวใดทั้งสิ้น แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย

คิมลิลคา อธิบายว่าสิทธิของชนส่วนน้อยไม่ควรอยู่ภายใต้สิทธิมนุษยชน เพราะว่ามาตรฐานของสิทธิมนุษยชนไม่สามารถแก้ปัญหาที่สำคัญที่สุดและคำถามที่ถกเถียงกันมากที่สุดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย อันประกอบด้วยคำถามที่ว่าภาษาใดที่ควรได้รับการยอมรับในสภาผู้แทนราษฎร ในหน่วยงานราชการ และในศาลยุติธรรม ควรหรือไม่ที่ชนชาติหรือชาติพันธุ์ใดจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาโดยที่เขาสามารถใช้ภาษาถิ่นในระบบการศึกษาได้ เช่น ควรสนับสนุนงบประมาณโรงเรียนในจังหวัดเชียงรายที่ใช้ภาษาม้งเป็นภาษาที่ใช้ในการสอนหรือไม่ หรือควรสนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนที่ใช้ภาษายาวีเป็นภาษาที่ใช้ในการสอนนักเรียนในสามจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยหรือไม่ ควรมีการกำหนดเขตแดนภายในให้แก่ชนส่วนน้อยหรือไม่ ควรรักษาพื้นที่ซึ่งชนกลุ่มน้อยอยู่กันมาอย่างยาวนานเพื่อประโยชน์ของชนกลุ่มน้อยหรือไม่ หรือ การบูรณาการทางวัฒนธรรมระดับใดที่เป็นเงื่อนไขสำหรับผู้อพยพในการขอแปลงสัญชาติ

แนวคิดสิทธิมนุษยชนไม่ได้ให้แนวทางเชิงนโยบายใด ๆ ที่จะชี้แจงการแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นได้ และถ้าหากว่าสังคมใช้แนวคิดสิทธิมนุษยชนเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้รับการเสริมด้วยแนวคิดสิทธิของชนกลุ่มน้อย ทฤษฎีสิทธิมนุษยชนจะไม่ทำให้เราสามารถหยิบยกสิ่งที่เป็นประเด็นซึ่งก่อกวนและกำลังเป็นปัญหาของหลายประเทศในโลกซึ่งขัดแย้งกันเกี่ยวกับความเป็นอิสระของท้องถิ่น การใช้ภาษา และการใช้ทรัพยากร ประเด็นปัญหาเหล่านี้กำลังคุกคามความสมานฉันท์ของสังคมและหากมีการกำหนดนโยบายที่ไม่ถูกต้องอาจนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่มชนส่วนน้อยกับกลุ่มชนส่วนใหญ่ในสังคมได้

เป้าประสงค์ของคิมลิลคาคือการพัฒนาทฤษฎีสิทธิชนกลุ่มน้อยแบบเสรีนิยมซึ่งอธิบายแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกันของหลักสิทธิชนส่วนน้อยกับหลักสิทธิมนุษยชน และข้อจำกัดของแนวคิดสิทธิชนส่วนน้อยที่อยู่ภายใต้หลักการของเสรีภาพส่วนบุคคล ประชาธิปไตย และความยุติธรรมทางสังคม

คิมลิลคาได้จำแนกสิทธิของชนกลุ่มน้อยออกเป็นสามประการ 1) สิทธิในการปกครองตนเอง 2) สิทธิแห่งความหลากหลายของชาติพันธุ์ และ 3) สิทธิในการมีผู้แทนพิเศษในรัฐสภา สิทธิในการปกครองตนเองมีเงื่อนไขสำคัญคือการแบ่งอำนาจให้กับชนกลุ่มน้อยที่เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิม แต่สิทธินี้จะไม่ให้กับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อพยพมาอยู่ในประเทศนั้น ๆ ในภายหลัง เช่น ประเทศไทยอาจให้สิทธิในการปกครองตนเองของชนพื้นเมืองเชื้อชาติมลายู แต่ไม่ให้สิทธินี้แก่ชาวมอญที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชนพื้นเมืองจะได้รับสิทธิแห่งความหลากหลายของชาติพันธุ์ซึ่งมีหลักประกันว่าจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและได้รับการปกป้องจากกฎหมายสำหรับการดำรงชีวิตตามประเพณีหรือวัฒนธรรมของตน และจะได้รับสิทธิในการมีผู้แทนไปทำหน้าที่ในรัฐสภาซึ่งเป็นหลักประกันสำหรับการมีตัวแทนในสถาบันนิติบัญญัติ

คิมลิกคาจำแนกชนกลุ่มน้อยออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือชนกลุ่มน้อยแห่งชาติ (national minorities) และชนกลุ่มน้อยเชิงชาติพันธุ์ (ethnic minorities) ชนกลุ่มน้อยแห่งชาติ คือประชาชนซึ่งในอดีตมีการปกครองตนเอง มีวัฒนธรรมผนึกรวมในบางส่วนของรัฐชาติในระดับกว้าง เช่น ชาวอินเดียแดง และชาวฮาวายในประเทศสหรัฐอเมริกา ชาวเมารีในประเทศนิวซีแลนด์ และ ชาวออบอร์จินีในประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น ขณะที่ “ชนกลุ่มน้อยเชิงชาติพันธุ์” คือกลุ่มประชาชนที่อพยพเข้ามาอยู่ในสังคมใหม่และไม่ปรารถนาที่จะปกครองตนเอง แต่กระนั้นก็ตามพวกเขามีความปรารถนาในการยึดถือประเพณีและอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของตนเอง

รัฐสมัยใหม่อาจมีพหุวัฒนธรรมนิยมในหนึ่งหรือสองนัย กล่าวคือเป็นทั้งพหุชาติเนื่องจากมีสมาชิกของรัฐเป็นประชาชนของหลากหลายประเทศ เช่นประเทศแคนาดา มีกลุ่มคนหลายประเทศอพยพมาอยู่ร่วมกัน ทั้งจากประเทศจีน เวียดนาม และฝรั่งเศส เป็นต้น และเป็นพหุชาติพันธุ์ด้วยเนื่องจากสมาชิกที่อพยพอยู่ในรัฐเดียวกันมาจากหลายประเทศที่มีเชื้อชาติแตกต่างกัน

ในทฤษฎีของคิมลิกคา ชนกลุ่มน้อยทั้งสองกลุ่มมีความชอบธรรมที่ใช้เป็นรากฐานของการอ้างสิทธิแตกต่างกัน ดังนั้น “ชนกลุ่มน้อยแห่งชาติ” จึงไม่ต้องหวาดหวั่นว่านโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมจะปลดทอนสถานภาพของพวกเขาให้กลายเป็นเสมือนกลุ่มผู้อพยพ เช่นเดียวกับกับพลเมืองอื่นของรัฐก็ไม่ต้องหวาดหวั่นเกรงว่า นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมจะมีนัยที่ทำให้กลุ่มผู้อพยพสามารถอ้างสิทธิความชอบธรรมในการปกครองตนเอง

หัวใจของทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมของคิมลิกคา คือ รูปแบบของชาตินิยม หรือ ชาตินิยมแบบเสรีนิยมจะต้องมีความชัดเจน คิมลิกคาเชื่อว่า ประเพณีของเสรีนิยมมีประวัติศาสตร์ของการให้ความสำคัญสิทธิของกลุ่มที่หลากหลาย มีหลักฐานอย่างชัดเจนว่า นักทฤษฎีเสรีนิยมเกือบทั้งหมดยอมรับว่าโลกประกอบด้วยรัฐที่แยกกันเป็นอิสระ และมีความเชื่อพื้นฐานที่เป็นปกติธรรมดาทั่วไปว่ารัฐเหล่านี้มีสิทธิในการตัดสินว่าจะให้ใครเข้ามาอยู่ในอาณาเขตเพื่อเยี่ยมเยียนชั่วคราว พักอาศัย หรือเป็นพลเมือง

ภายใต้หลักคิดนี้ ประเทศไทยในฐานะที่เป็นรัฐก็สามารถกำหนดได้ว่า จะอนุญาตบุคคลใดเข้าประเทศเพื่อเยี่ยมเยียนในฐานะนักท่องเที่ยว หรืออาศัยอยู่ชั่วคราวเพื่อการศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ หรือเข้ามาทำงาน หรือแม้กระทั่งการให้สัญชาติแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งตามข้อบัญญัติที่รัฐกำหนดขึ้นมา ประเทศอื่น ๆ ก็มีสิทธิเช่นเดียวกัน

คิมลิกคามีทัศนะเพิ่มเติมว่า แนวคิดเสรีนิยมแบบดั้งเดิมมีทัศนะว่า สิทธิของรัฐในการกำหนดว่าใครเป็นพลเมืองของตนเองตั้งอยู่บนหลักการเดียวกันซึ่งให้เหตุผลของความเป็นพลเมืองของกลุ่มที่หลากหลายภายในรัฐ ดังนั้นการยอมรับว่าใครเป็นพลเมือง ก็แสดงว่ารัฐยอมรับความหลากหลายของกลุ่มด้วย เช่น หากรัฐไทยยอมรับ นายกิม แซ่ลิ้ม เป็นพลเมือง รัฐก็ย่อมยอมรับกลุ่มเชื้อชาติจีน ใน

ฐานะที่เป็นกลุ่มเชื้อชาติหนึ่งในสังคมไทย เช่นเดียวกัน หากรัฐยอมรับ นายมะแฉ คือแม่ เป็นพลเมืองไทย รัฐก็ต้องยอมรับกลุ่มเชื้อชาติมาลาเลย์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายในสังคมไทย

นั่นหมายความว่าความเป็นพลเมืองของรัฐในตัวของมันเองคือแนวความคิดความหลากหลายของกลุ่ม และเสรีนิยมคือทัศนะที่ยอมรับสิทธิของปัจเจกชนในฐานะที่เป็นสมาชิกของรัฐ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลสำหรับเสรีนิยมที่มีเจตนารมย์ยอมรับกลุ่มภายในรัฐ บทบาทหน้าที่หนึ่งของความเป็นกลุ่ม เช่นเดียวกับความเป็นรัฐ คือการดำรงอยู่เพื่อปกป้องสมาชิกเชิงวัฒนธรรมของมัน

ภายใต้วิถีคิดแบบเสรีนิยม รัฐไทยย่อมปกป้องบุคคลสัญชาติไทย เช่นเดียวกับกลุ่มเชื้อชาติจีน หรือสมาคมคนจีนในประเทศไทย ก็ย่อมปกป้องสิทธิของบุคคลที่เป็นสมาชิกเชิงวัฒนธรรมของกลุ่ม และเครือข่ายชาติพันธุ์ก็ย่อมปกป้องสมาชิกเชิงวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งสำคัญที่เสรีนิยมปกป้องคือเสรีภาพของปัจเจกชน แต่ไม่ใช่เป็นเพียงเสรีภาพในเรื่องของภาษาและประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเสรีภาพที่เคลื่อนไหวรอบ ๆ วัฒนธรรมของสังคม เพื่อแยกตนเองจากวัฒนธรรมกระแสหลัก และเลือกรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงสุดสำหรับตนเองเพื่อพัฒนาและรูปแบบวัฒนธรรมใดที่ปราศจากคุณค่าก็จะทิ้งไป

คิมลิกาชี้ว่า วัฒนธรรมแห่งชาติคือวัฒนธรรมของสังคม และโลกร่วมสมัยคือการที่สังคมถูกแบ่งให้ไปสู่การจัดกลุ่มเชิงวัฒนธรรมของผู้คน สิ่งที่ “กลุ่มเชิงวัฒนธรรม” ให้กับสมาชิกคือ แบบแผนวัฒนธรรมอันเกี่ยวข้องกับวิถีคิดและการปฏิบัติที่มีความหมายต่อชีวิตมนุษย์ในทั่วทุกกิจกรรม ทั้งทางเศรษฐกิจ การศึกษาและศาสนา วัฒนธรรมนี้มีแนวโน้มถูกผนึกรวมภายใต้เขตแดนและตั้งอยู่บนการใช้ภาษาร่วมกัน กลุ่มเชิงวัฒนธรรมจึงสร้าง “วัฒนธรรมของสังคม” เพราะว่าจะองค์ประกอบของมันไม่ใช่เพียงแต่ความทรงจำหรือคุณค่าร่วมของสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ทว่ายังมีสถาบันที่ผลิตซ้ำแบบแผนความคิดและการปฏิบัติร่วมอยู่ด้วย วัฒนธรรมของสังคมแสดงออกอย่างชัดเจนในโรงเรียน สื่อมวลชน ระบบเศรษฐกิจ และระบบปกครองประเทศ

ชนกลุ่มน้อยแห่งชาติคือกลุ่มวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขาต่อสู้กับวัฒนธรรมของกลุ่มผู้พิชิต กลุ่มจักรวรรดินิยม และการบังคับให้ผสมกลมกลืน เช่น วัฒนธรรมของชาวอินเดียแดงต่อสู้กับวัฒนธรรมชาวตะวันตก หรือวัฒนธรรมของชาวอินเดียต่อสู้กับวัฒนธรรมของชาวอังกฤษในยุคล่าอาณานิคม ส่วนกลุ่มผู้อพยพไม่มีวัฒนธรรมของสังคมของตนเองในความหมายที่กล่าวมาข้างต้น วัฒนธรรมของสังคมมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ ในโลกสมัยใหม่วัฒนธรรมใดไม่ใช่วัฒนธรรมแห่งชาติมีแนวโน้มที่จะไม่รุ่งเรือง แม้ว่าบางประเทศจะมีการบังคับสร้างวัฒนธรรมของชาติขึ้นมาก็ตาม แต่ก็ขาดจิตวิญญาณเพราะมิได้มาจากรากฐานความเป็นจริงของสังคม

สิทธิแห่งความหลากหลายของกลุ่มเน้นในเรื่องการทำให้ชนส่วนน้อยแห่งชาติมีความยั่งยืนในวัฒนธรรมของสังคมของพวกเขา ขณะที่ปกป้องผู้อพยพให้มีสิทธิในชาติพันธุ์ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มชาติ

พันธุ์และศาสนาสามารถแสดงลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของตนเองออกมา และมีความภาคภูมิใจ โดยปราศจากอุปสรรคในการประสบความสำเร็จภายในสถาบันเศรษฐกิจและสังคมการเมือง

สิทธิแห่งความหลากหลายของกลุ่มคือ การพยายามปกป้องวัฒนธรรมของกลุ่มจากผลกระทบของการตัดสินใจจากภายนอก ที่ไม่ให้สิทธิแก่กลุ่มเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมภายในกลุ่ม ข้อถกเถียงของคิมลิกา คือ เสรีนิยมสามารถและควรสนับสนุนการปกป้องการรุกรานจากเงื่อนไขภายนอก และส่งเสริมความเป็นธรรมระหว่างกลุ่ม กล่าวคือเสรีนิยมควรปกป้องวัฒนธรรมของกลุ่ม เชื้อชาติ ไม่ให้ถูกทำลายโดยการตัดสินใจจากกลุ่มอำนาจหลักในสังคม เช่น การห้ามใช้ภาษาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือ การห้ามปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และเสรีนิยมควรเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มสามารถแสดงออกทางวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่ง เสรีนิยมก็ควรปฏิเสธข้อกำหนดภายในกลุ่มวัฒนธรรมซึ่งจำกัดสิทธิสมาชิกของกลุ่มในการตั้งคำถาม และปรับปรุงอำนาจและการปฏิบัติเชิงประเพณีดั้งเดิมของกลุ่ม สิทธิที่สมาชิกชนกลุ่มน้อยได้รับจึงประกอบด้วย สิทธิของพลเมืองทั่วไปของชาติ สิทธิแห่งความหลากหลาย และการเป็นตัวแทนรัฐสภาเพื่อป้องกันการคุกคามจากภายนอกและ ป้องกันมิให้มีข้อบังคับที่ละเมิดสิทธิกันเองภายในกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปแนวคิดพหุวัฒนธรรม เป็นการเน้นการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองและสังคมอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง เพื่อช่วยรักษาวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้ดำรงอยู่ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษาหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้สังคมสมัยใหม่กลายเป็นสังคมที่จัดลัทธิเชื้อชาตินิยมหรือลัทธิคลั่งชาติให้หมดไป โดยเน้นการส่งเสริม กล่อมเกล่า และปลุกฝังผู้คนในสังคมให้ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการให้โอกาสชนกลุ่มน้อย ที่เป็นประชาชนซึ่งในอดีตมีการปกครองตนเอง มีวัฒนธรรมผืนกรรมในบางส่วนของรัฐชาติในระดับกว้าง ได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง สิทธิในการรักษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และสิทธิการมีผู้แทนในรัฐสภา และกลุ่มประชาชนที่อพยพเข้ามาอยู่ในสังคมใหม่ได้รับสิทธิความหลากหลายทางชาติพันธุ์

3. ความหมายของพหุวัฒนธรรม

การศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องเข้าใจในความหมาย และบริบทของความเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้จากนักวิชาการและแหล่งความรู้ต่างๆ ดังนี้

พหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) คือ สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งจะตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (Monocultural Society) อย่างเช่น สังคมเมืองสามจังหวัดชายแดนใต้ ถือเป็นสังคมหลากหลาย เพราะประกอบไปด้วยคนจีน มลายู และไทย เป็นต้น

พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์ (พระมหาสาคร ชิตงกโร. 2559 : ออนไลน์) กล่าวว่า พหุวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ที่หลากหลายของคนในสังคม ที่อาจมีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และจารีตประเพณีแตกต่างกัน

ในความหมายที่กว้างขึ้นของพหุวัฒนธรรมนั้น National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE) (2002) ได้อธิบายไว้ว่า “พหุวัฒนธรรม คือการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของ กลุ่มชน (Ethnicity) เชื้อชาติ (Race) สถานะของครอบครัว (Socioeconomic Status) เพศ (Gender) ความสามารถพิเศษ (Exceptionalities) ภาษา (Language) ศาสนา (Religion) บทบาททางเพศ (Sexual Orientation) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Area)”

Hall, s (2000: 209-241) ได้วิเคราะห์ความหมายของ Multiculturalism โดยแยกความแตกต่างระหว่าง Multicultural ในรูปแบบของคำวิเศษณ์และ Multiculturalism ที่เป็นคำนาม โดย Multicultural หมายถึง โจทย์ทางสังคมและการบริหารปกครองอันเกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของชุมชนทางวัฒนธรรมหลาย ๆ ชุมชนภายใต้รัฐชาติเดียวกัน แต่ในขณะที่เดียวกันชุมชนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ต้องการปกป้องรักษาวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ “ดั้งเดิม” ของตนเองไว้ ส่วน Multiculturalism ที่เป็นคำนาม Stuart Hall เห็นว่า หมายถึง ยุทธวิธี และนโยบายต่าง ๆ ที่นำมาใช้ เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายเหล่านี้

Gunew, s (2004) ได้กล่าวไว้ว่า การตีความหมายของ Multiculturalism ในประเทศสหรัฐอเมริกา Multiculturalism มักหมายถึง การจัดการสาธารณะเพื่อรองรับประชากรที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรม ภาษา และเชื้อชาติแตกต่างกัน เช่น การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวหลายเชื้อชาติศาสนา ทั้งครอบครัวผู้อพยพ ครอบครัวชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกัน คนอเมริกันพื้นถิ่น เป็นต้น ส่วนในประเทศแคนาดาและออสเตรเลีย คนส่วนใหญ่เข้าใจ Multiculturalism ในฐานะนโยบายของรัฐที่ใช้จัดการกับความหลากหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรมของประชากรภายในรัฐ

อาจกล่าวสรุปได้ว่า ความหมายของพหุวัฒนธรรม คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเน้นการยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จำกัดเฉพาะ กลุ่มชน ภาษา ศาสนา เท่านั้น แต่ยังรวมถึง ความแตกต่างทางชนชั้นของสังคม บทบาททางเพศ และความสามารถของบุคคล มุ่งให้เห็นคุณค่าในความแตกต่างอย่างมากของกลุ่มต่างๆ ในระบบสังคม

แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม

การจะพัฒนาในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม ว่าเป็นอย่างไร มีธรรมชาติและโครงสร้างของสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรมอย่างไร ซึ่ง

ในหัวข้อนี้จะนำเสนอถึงความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม ตลอดจนธรรมชาติและโครงสร้างของสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรมอาจมีการนำมาใช้หลากหลายคำแต่มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

สังคมพหุลักษณะหรือพหุสังคม (Plural Society) หมายถึง กลุ่มสังคมที่แยกย่อยออกเป็นกลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนาหรือเชื้อชาติต่างๆ และกลุ่มชุมชน ซึ่งเป็นคำเดียวกับ Multicultural society หรือ สังคมหลากหลายวัฒนธรรมที่นำมาใช้กับรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแนวคิดแบบ Multiculturalism นี้เป็นการมองความหลากหลายด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเป็นเกณฑ์ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากกระบวนการคิดและสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้บุคคลมีความคิดความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การร่วมมือกันในประชาคมของประเทศอาเซียน ที่จะมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่สมาชิกในสังคมต้องเรียนรู้ถึงระเบียบแบบแผนที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือควรละเว้นตามมารยาทของกันและกัน ในแต่ละสังคม เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกัน (นิติไทย นัมคณิสสรณ์, 2560)

สังคม “พหุวัฒนธรรม” (cultural pluralism หรือ multiculturalism) หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนและวัฒนธรรมปลีกย่อยหลากหลาย แต่ก็อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ถ้าจะขยายความอีกก็คือ เป็นสังคมที่คนเรามีการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างของทั้งวิถีชีวิต ทัศนคติความเชื่อทางศาสนา ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ภาษา ฐานะ ฯลฯ โดยต้องอยู่ในที่เดียวกัน ซึ่งนั่นก็แปลว่าจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดีเพื่อให้คนทั้งหมดซึ่งแตกต่างกันจะสามารถอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ด้วยความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

จากความหมายดังกล่าว สามารถยกตัวอย่างสังคมสมัยโลกยุคอาณานิคม เช่น พม่าหรืออินโดนีเซียซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งไม่เป็นแต่เพียงผู้ที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ต่างกันแต่รวมถึงความหลากหลายของสถาบันที่เป็นทางการในระบบเครือญาติ ศาสนา การศึกษา การผลิตซ้ำและทางเศรษฐกิจ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อพบปะหรือแลกเปลี่ยนสินค้ากันมักเกิดการแข่งขันหรือมุ่งหาประโยชน์จากกลุ่มอื่นมากกว่าจะมีอุดมการณ์ร่วมกัน จึงต้องมีการกำหนดกลไกทางสังคมเพื่อป้องกันความวุ่นวายในการอยู่ร่วมกัน

ในสังคมพหุวัฒนธรรม จะสะท้อนให้เห็นภาพได้ชัดเจนหากมองในเรื่องของการปกครองแบบพหุนิยม หรือ Pluralism คือแนวคิดในการจัดสรรอำนาจให้กับกลุ่มหรือองค์กรย่อยหลายกลุ่ม ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองแบบ รัฐเดี่ยว [Unitary state] ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยมสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอำนาจหลายกลุ่มจะมีการจัดสรรผลอำนาจเหล่านั้นหรือมีการช่วงชิงอำนาจกันอยู่ตลอดเวลาและการกระจายอำนาจก็มักจะเกิดความไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการมองแต่ประโยชน์เรื่อง “วัฒนธรรมเดียว” และรัฐเดี่ยว มาเป็น “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” โดยจำเป็นต้องมองว่า ไม่มีต้นแบบวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว เช่น ไม่มีแต่วัฒนธรรมไทยที่เป็นวัฒนธรรมหลวงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่มีความหลากหลายมากมายอยู่ร่วมกันด้วย เราเรียกสังคมที่เคารพในความแตกต่างอย่างหลากหลายนี้ว่า “พหุสังคม” [Plural Society] ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อสังคมนั้น ๆ ได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นแล้ว (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

2. ธรรมชาติและโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม

บุคคลแต่ละคนจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง และหลายๆกลุ่มจะรวมตัวกันเป็นสังคมใหญ่ การอยู่รอดของกลุ่มเกิดจากการเห็นคุณค่าของกระบวนการคิด และสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา จะเป็นตัวสำคัญที่กำหนดเกี่ยวกับความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำของบุคคล ในลักษณะของการรวมกลุ่มต่างๆ ของสังคมใหญ่ ย่อมมีการประสานของกลุ่มต่างๆ ในสังคม บุคคลแต่ละคนนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหนึ่งแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอื่นๆ ในขณะเดียวกันด้วย ซึ่งอาจมีลักษณะที่ชัดเจนในกลุ่มหนึ่ง และมีลักษณะที่น้อยหรือไม่มีเลยในอีกกลุ่มหนึ่ง ในระบบสังคม (Social System) จะประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่แบ่งลักษณะของกลุ่มตามโครงสร้างของสัญชาติ กลุ่มชน ศาสนา ความสามารถพิเศษ ชนชั้นทางสังคม และเพศ ซึ่งบุคคลสามารถเป็นสมาชิกที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มหนึ่ง และอาจเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน นั่นคือ ธรรมชาติของความ เป็นพหุวัฒนธรรม (วุทธิศักดิ์ โภชนกุล, 2559 : ออนไลน์)

อย่างไรก็ตาม ส่วนหนึ่งของความเป็นพหุวัฒนธรรม คือ ความสำนึกในวัฒนธรรม สิ่งที่จะต้องพิจารณาด้วยคือ องค์กรประกอบแห่งสำนึกในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนา เป็นตัวแปรหลักในกระบวนการสร้างสถาบันทางสังคมของท้องถิ่น เป็นตัวสร้างสมดุลงานสังคม “ความรู้สึก” ในอัตลักษณ์ดังกล่าวจะต้องทำให้เกิด “ความรู้สึก” ว่ามีความถูกต้องและชอบธรรม เพื่อลดความกดดัน ปิดกั้นและแย่งชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ศาสนาและประวัติศาสตร์ ดังนั้นการพัฒนาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม และการพัฒนาของแต่ละชุมชนจะต้องตอบสนองต่อความแตกต่างดังกล่าว

ความเป็นพหุวัฒนธรรมถูกเชื่อมโยงจากปัจจัยต่างๆ ทำให้เห็นเป็นโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม การเรียนรู้ความแตกต่างเพื่อป้องกันความแตกแยก จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยพึงปฏิบัติ เพื่อพัฒนาชาติไทยให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข ดังนั้นโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม จะประกอบได้ด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

1. อัตลักษณ์ของสังคมพหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์ คือ สิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของบุคคลหรือสังคมนั้นๆ สังคมพหุวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันของผู้คนท่ามกลางความหลากหลายอย่างกลมกลืน ซึ่งความหลากหลายที่ปรากฏในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่

1.1 เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ คือ การมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่า สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น ไทย พม่า กะเหรี่ยง จีนลาว เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมมีลักษณะเด่นคือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษ ในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปพรรณ (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย

1.2 ศาสนา/ความเชื่อ ซึ่งศาสนาและความเชื่อเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ได้ โดยศาสนา เป็นเรื่องราวของความเชื่อ ความมั่นคงทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ควบคุม และประสานความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ในขณะที่ ความเชื่อ เป็นการยอมรับต่างๆ ว่าเป็นจริง มีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผล แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม และสามารถใช้นโยบายของความเชื่อในกลุ่มต่าง ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมในภาพรวมที่เหมาะสมกับแต่ละสังคมต่อไป

1.3 ภาษา เป็นระบบที่ใช้สื่อสาร ถ่ายทอดความรู้ ความคิดหรือความรู้สึกของคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หลายอย่างในการดำรงชีวิต ทั้งการให้ข้อมูล การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การโน้มน้าวให้เกิดการยอมรับและได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งภาษาในแต่ละสังคม โดยเฉพาะสังคมพหุวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างกันตามแต่ละสังคมนั้น ๆ เช่น การใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ของคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การใช้ภาษาจีนกวางตุ้ง ของคนไทยเชื้อสายจีนภายในกลุ่มของตนเอง เป็นต้น

1.4 วิธีการดำเนินชีวิต แนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยการสะท้อนพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมและคุณธรรม จนกลายเป็นแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สามารถร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

1.5 ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี จารีต ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชน และเป็นสัญลักษณ์ของสังคมในแต่ละสังคม ที่ปกป้องถึงความเจริญและความ

เสื่อม ตลอดจนวิวัฒนาการ ความเป็นมาของมนุษย์ในแต่ละสังคม เป็นเครื่องแสดงถึงบุคลิกลักษณะของชาติ และเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

จากความหลากหลายข้างต้น ทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมมีความยืดหยุ่นสูง และเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน

2. การเคารพและการยอมรับความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง สมาชิกในสังคมควรเปิดใจให้กว้าง เพื่อยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัวให้เข้ากับคนทุกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม มีความระมัดระวังในการกระทำและคำพูด ที่อาจนำมาซึ่งความแตกแยกขัดแย้ง ตลอดจนเคารพในหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของกันและกัน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมไทย ด้วยการเคารพและการยอมรับความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

2.1 เรียนรู้ความแตกต่าง

2.1.1 เปิดใจให้กว้าง พร้อมรับสิ่งใหม่

2.1.2 ศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ภาษา ของชนกลุ่มอื่น ผ่านแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และควรศึกษา ด้วยใจที่เป็นกลาง ปราศจากอคติ

2.1.3 เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่มีคนจากหลายวัฒนธรรม มาทำกิจกรรมร่วมกัน

2.2 ยึดมั่นในขันติธรรม

2.2.1 มีความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง

2.2.2 ปรับวิธีคิดและท่าทีให้เป็นกลาง สอดคล้องกับสภาพสังคมแห่งความหลากหลาย

2.2.3 เคารพและให้เกียรติต่อความแตกต่างของเพื่อนร่วมสังคม โดยไม่เยาะเย้ยถากถาง หรือลบลู่ดูหมิ่น ความเป็นอัตลักษณ์ของกันและกัน

2.3 คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน

3.1 มีความยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติหรือให้สิทธิพิเศษเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3.2 ไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ แก่เพื่อนร่วมสังคม

3.3 ปฏิบัติตามหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของตน โดยไม่ไปละเมิดหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น

พหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

ความหลากหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรมในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน แต่ไม่ค่อยมีงานวิชาการที่วิเคราะห์เชื่อมโยงสถานการณ์ ความหลากหลายในประเทศไทย กับแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยม สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะประเทศไทย มีภาพของความเป็นเอกภาพทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมสูง (กว่าความเป็นจริง) สำมะโนประชากรไทยปี พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2523 ระบุว่าร้อยละ 99 ของประชากรในประเทศไทยเป็นพลเมืองไทย ร้อยละ 97 พูดภาษาไทย และร้อยละ 94-95 นับถือศาสนาพุทธ อันเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่ง Keyes, C.F. (1997: 197) กล่าวว่า ตัวเลขนี้ให้ภาพที่ไม่เป็นจริง เนื่องจากการสำรวจสำมะโนประชากรของไทย ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้ระบุอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเหมือนในประเทศอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น ทั้งนี้ประชากรไทยที่ดูเหมือนมีความเป็นเอกภาพ ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมสูง เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐตั้งแต่เริ่มมีสถานะเป็นรัฐสมัยใหม่ ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย ประกาศตัวเป็นพหุวัฒนธรรม ที่ผ่านมามีประเทศไทยไม่เคยมีนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม และส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่เน้นการหลอมรวมให้ทุกคนเป็นคนไทย โดยผ่านเครื่องมือสำคัญ คือ นโยบายด้านภาษา และการศึกษาที่กำหนดให้ใช้หลักสูตรมาตรฐานจากส่วนกลาง และใช้ภาษาไทยกลางเป็นสื่อในการศึกษา และเป็นภาษาราชการ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ประกาศรณนियมฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี และได้ระบุว่าภาษาไทย (กลาง) เป็นภาษาของชาติ โดยรัฐบาลต้องการสนับสนุนให้คนไทยต้องเรียนรู้ภาษาไทย

ชนชาติไทยจะต้องถือว่า หน้าที่พลเมืองไทยที่ดี ประการหนึ่ง คือ ศึกษาให้รู้หนังสือไทย อันเป็นภาษาของชาติ อย่างน้อยต้องให้อ่านออกเขียนได้ ประการที่สอง ชนชาติไทยจะต้องถือเป็นหน้าที่อันสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุน และนำชักจูงให้พลเมืองที่ยังไม่รู้ภาษาไทย หรือยังไม่รู้หนังสือไทย ให้รู้ภาษาไทย หรือให้รู้หนังสือไทยจนอ่านออกเขียนได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2483: 151-152)

อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาสิบถึงยี่สิบปีที่ผ่านมา มีการพูดถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ และชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมากขึ้น ทั้งในวงการวิชาการ และวัฒนธรรมเสรีนิยม ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีงานเขียน และการประชุมวิชาการระดับชาติหลายครั้งที่หยิบยกเรื่อง ความแตกต่างและความหลากหลายทางภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นประเด็นเรียกร้อง อภิปราย และวิพากษ์วิจารณ์ โดยนักคิด นักวิชาการ และนักกิจกรรมทางสังคมระดับแนวหน้าของประเทศ ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 มีการก่อตั้งเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย โดยกลุ่มที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มักถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ในภาคเหนือ และภาคตะวันตกของประเทศ ในปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคใต้ และภาคอีสาน เข้าร่วมด้วย โดยมีสมาชิกกว่า 30 กลุ่ม การก่อตั้งเครือข่าย “ชนเผ่าพื้นเมือง” ในประเทศไทย มีนักวิชาการ

และองค์กรภาคประชาชนเป็นผู้ผลักดัน และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงแห่งมนุษย์ การเลือกใช้อัตลักษณ์ “ชนเผ่าพื้นเมือง” ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในประเทศไทย แสดงถึงความพยายามเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวในประเทศเข้ากับวาทกรรมสากลว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (Indigenous People) ที่ได้รับการรับรองโดยองค์กร และข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติที่จัดให้มีศตวรรษแห่งชนเผ่าพื้นเมืองโลก และปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (UNRIP) นอกจากนี้ ในระดับภูมิภาคมีการจัดตั้งมูลนิธิภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองในเอเชียอาคเนย์ (Indigenous Knowledge and People) และ Asia Indigenous People Pact (AIPP) ครอบคลุมประเทศในเอเชีย 14-15 ประเทศ โดยทั้งสององค์กรมีสำนักงานอยู่ที่เชียงใหม่ ถือได้ว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวเรื่องชนเผ่าพื้นเมืองในระดับภูมิภาค (ศิริจิต สุนนิตะ, 2556 : 15)

ทางด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 รับรองสิทธิมนุษยชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร โดยมาตรา 66 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันระบุว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” (ราชกิจจานุเบกษา, 2550 : 18-19)

นอกจากนี้ยังมีมติคณะรัฐมนตรีเดือนมกราคม พ.ศ. 2548 ว่าด้วยยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะ และสิทธิของบุคคล เพื่อแก้ปัญหาการไร้สถานะทางกฎหมายของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 ว่าด้วยแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง และการประกาศเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษสำหรับชาวกะเหรี่ยงและชาวลู เพื่อช่วยแก้ปัญหา เรื่องการเข้าถึงทรัพยากรและการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม ของชาวกะเหรี่ยงและชาวลู โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพ และประสานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การริเริ่มเหล่านี้มาจากการผลักดันของภาคประชาสังคม ทั้งนี้ทวิภาคการและองค์กรพัฒนาเอกชน ประสิทธิภาพของข้อกฎหมายเหล่านี้ในการแก้ปัญหาสิทธิของกลุ่มต่างๆ ยังไม่ชัดเจน และดูเหมือนว่าจะมีข้อจำกัดหลายประการในการใช้กฎหมายเหล่านี้ เครื่องมือเสริมอำนาจและรับรองสิทธิให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ในระดับนโยบายเริ่มมีการผลักดัน เรื่องการยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในประเทศไทย ตัวอย่างเช่น นโยบายภาษาแห่งชาติโดยราชบัณฑิตยสถาน เสนอให้มีการทบทวนนโยบายภาษาแห่งชาติ ซึ่งรวมถึงนโยบายภาษาในการศึกษา เพื่อเอื้อต่อการใช้ภาษาของชาติพันธุ์ หรือภาษาแม่เป็นภาษาที่หนึ่งในระบบการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความมั่นคง และเอกภาพภายใต้ความหลากหลาย ของกลุ่มประชาชนที่ใช้ภาษาต่างกันในประเทศไทย

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ทั้งนี้นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับการเปลี่ยนมุมมอง เรื่องความมั่นคงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสภาความมั่นคงแห่งชาติซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการกำหนดยุทธศาสตร์ และนโยบายความมั่นคง โดยสภาความมั่นคงแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อเรื่องความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมภายในรัฐ ซึ่งไม่ได้มองว่าความหลากหลายเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติอีกต่อไป และหันมาให้ความสำคัญกับความมั่นคงของประชาชนว่าเป็นส่วนสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐ นโยบายความมั่นคงแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2550-2554 ใช้กรอบความคิดแบบสันติวิธีที่ยอมรับสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และความแตกต่างทางความคิดเห็น โดยมองว่าหัวใจของความมั่นคงแห่งชาติ คือความรัก ความสามัคคีของคนในชาติ รวมทั้งการให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของทุกภาคส่วน ซึ่งจะทำให้คนในชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข นับเป็นต้นทุนของความมั่นคง และเป็นจุดแข็งในการปรับตัวเข้าสู่ชุมชนอาเซียน นอกจากนี้ยังเป็นการปฏิบัติตามกฎกติกา และพันธกรณีต่อองค์กรสหประชาชาติ โดยเฉพาะบทบาทที่ต่อเนื่องในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีที่จะทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับในเวทีโลก เป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.2550-2554 คือ

“สร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้การพัฒนาทุกด้านดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชาติมีความสมัครสมานสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถรักษาคุ้มครองประโยชน์สำคัญของชาติไว้ได้อย่างยั่งยืน สังคมไทยมีภูมิคุ้มกันจากความขัดแย้งและวิกฤตการณ์ต่างๆ ประเทศไทยได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีและความเชื่อมั่นจากนานาประเทศ”

(สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 2)

โดยมีความต่อเนื่องของนโยบายดังกล่าวมาจนถึงนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2558- 2564 ซึ่งได้ลำดับความสำคัญเพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายมีทิศทางที่ชัดเจน โดยกำหนดเป็นนโยบายสำคัญเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงที่เป็นแกนหลักของชาติ มุ่งการเสริมสร้างฐานรากความมั่นคงและเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่สันติสุข โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2559)

ดูเหมือนว่าความคิดและจินตนาการที่เกี่ยวกับรัฐไทย และความเป็นคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ยอมรับ และสนับสนุนความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้มาจากหลายปัจจัยประกอบกัน ได้แก่ แนวโน้มและกระบวนกรของการกระจายอำนาจ การเติบโตของภาคประชาสังคมไทย กระบวนการการเป็นประชาธิปไตย และอิทธิพลของวาทกรรมระดับนานาชาติ และระดับโลกว่าด้วยการสนับสนุนความหลากหลายทางเชื้อชาติ

และวัฒนธรรม การปกป้องกลุ่มวัฒนธรรมย่อยและชนกลุ่มน้อยในรัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรม และการยอมรับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล และที่สำคัญสถานการณ์ทางภูมิศาสตร์การเมืองหลัง สงครามเย็นที่คลี่คลายความกังวล เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐลดลงมาก เปิดโอกาสให้มีการพูดถึง ความหลากหลายในสังคมไทยได้มากขึ้น ในขณะที่กระแสความถนัดเรื่องอัตลักษณ์ย่อยนอกเหนือไป จากอัตลักษณ์ความเป็นรัฐชาติเพิ่มสูงขึ้นในกระบวนการโลกาภิวัตน์ เกิดกระบวนการพหุวัฒนธรรม จากรากฐาน (Bottom-up Multiculturalism) การเคลื่อนไหวของกลุ่มอัตลักษณ์ย่อย และการ กลับไปหาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์โดยกลุ่มเจ้าของวัฒนธรรมรอง

อย่างไรก็ตาม การรับรองและส่งเสริมสิทธิของกลุ่มวัฒนธรรมรองยังมีจำกัด ในระดับ นโยบายมีลักษณะต่างคนต่างทำ ในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐในปัจจุบันยังไม่มียุทธศาสตร์ใหญ่ ในระดับชาติที่รับรอง และส่งเสริมการเป็นรัฐพหุวัฒนธรรมโดยตรง นอกจากนี้ ยังขาดการประสานงาน และแนวทางการปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ เช่น แม้จะมีการก่อตั้ง เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงพัฒนาความ มั่นคงแห่งมนุษย์ แต่ในทางกฎหมาย รัฐบาลไทยไม่ยอมรับคำว่า “ชนเผ่าพื้นเมือง” และไม่ได้ให้สิทธิ พิเศษใดๆ ในการปกป้องกลุ่มเหล่านี้ ประกาศเรื่องเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษที่มีมติคณะมนตรีเมื่อ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ก็ไม่สามารถผลักดันสิทธิของกลุ่มชาวเขาและชาวเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากติดขัดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และระเบียบข้อกฎหมายที่แต่ละหน่วยงานถือ ปฏิบัติไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หลังมีการประกาศมติคณะมนตรีแล้วยังเกิดกรณีเผาที่ทำกิน และ บ้านเรือนของชาวบ้านชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และ ชาวเลในจังหวัดภาคใต้ยังไม่มีความมั่นคง เรื่องที่อยู่อาศัยและการดำรงชีพด้วยการทำประมง ในขณะที่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเบียดขับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของพวกเขา นอกจากนี้ ยังมีช่องว่าง ระหว่างนโยบายและการปฏิบัติ เนื่องจากผู้ปฏิบัติในหลายระดับและหลายหน่วยงาน ยังไม่ เปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ เรื่องความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มคนในสังคมไทย หรือเห็นว่า เป็นเรื่องปกติที่กลุ่มย่อยจะต้องปรับตัวตามคนกลุ่มใหญ่ เป็นต้น

ภาพที่ 1.1 แสดงกลุ่มพหุวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทย
 ทิมา (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559 : ออนไลน์)

คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” ในภาษาไทยยังมีความหมายด้านลบ หมายถึง กลุ่มที่ไม่ใช่คนไทย และอาจเป็นภัยในความมั่นคงของรัฐ เป็นปัญหาที่รัฐจะต้องดูแลสอดส่อง เห็นได้จากรายงานด้านสิทธิของชนกลุ่มน้อยที่ประเทศไทยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการกำจัดการกีดกันบนพื้นฐานด้านเชื้อชาติ (Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD) ที่แสดงความเข้าใจของรัฐไทยต่อชนกลุ่มน้อยว่าเป็นปัญหาของรัฐ ไม่ใช่กลุ่มที่ถูกเบียดขับในสังคมที่รัฐต้องให้ความสนใจ และช่วยเหลือเป็นพิเศษ รายงานสถานการณ์สิทธิชนกลุ่มน้อยของประเทศไทยจึงมุ่งไปที่การแก้ปัญหาอันเกิดจากชนกลุ่มน้อย (Castellino, J. and Redondo, 2006 : 55) แสดงให้เห็นความลึกลับในแนวคิด และความเข้าใจเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย (Ethnic Minority) ระหว่างองค์กรระหว่างประเทศและรัฐบาลไทย โดยอัตลักษณ์ความเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ไม่มีผลในการเรียกร้องสิทธิในประเทศไทย ต่างจากความหมายของ Minority group หรือ Ethnic Minority ในข้อตกลงระหว่าง

ประเทศที่หมายรวมถึงกลุ่มที่ถูกเบียดขับทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม อันเป็นผลมาจากการเป็นกลุ่มวัฒนธรรมรองในรัฐที่รัฐควรให้สิทธิและปกป้อง

อีกประการหนึ่ง ในประเทศไทยการเคลื่อนไหว เพื่อเรียกร้องความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยม เข้าใกล้คาบเกี่ยว และบางครั้งถูกรวบรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุดวาทกรรมท้องถิ่นนิยม ซึ่งปัจจุบันมีอิทธิพลในวงกว้าง และมีหลายฝ่ายอ้างอิงซึ่งใช้ในหลายโอกาส ได้ถูกนำไปใช้เพื่อตอกย้ำวาทกรรมชาตินิยม และผลิตซ้ำความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม และเสริมความชอบธรรมของศูนย์อำนาจหลักของชาติในสวนกลาง การหันมายอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในปัจจุบัน บางครั้งกลับอ้างอิงและให้น้ำหนักกับการรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของชาติที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่หลากหลายแต่ไม่เท่าเทียม อันเป็นความคิดที่สืบทอดมาจากระบบอุปถัมภ์ และมีความเป็นมายาวนานกว่าการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ในการศึกษาหมโนทัศน์พหุวัฒนธรรมในประเทศไทยโดยการสืบค้นวาทกรรมที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมพหุวัฒนธรรมนิยมในประเทศไทยมีลักษณะ คือ เน้นความสามัคคีสมานฉันท์ และความเป็นองค์รวมของชาติไทย มากกว่าแนวคิดเรื่องสิทธิและความเท่าเทียม (ธนาพล ลิมอภิชาติ, 2556) ทั้งนี้ ความคิดเห็นดังกล่าวอาจมีความสอดคล้อง หรือมีข้อโต้แย้งกับอีกหลายแนวคิดจากนักวิชาการต่างๆ โดยเฉพาะในส่วนที่ว่าด้วยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ความหลากหลาย และสิทธิในประเทศไทย สำหรับการนำเสนอในเอกสารประกอบการสอนครั้งนี้ ได้ถือแนวทางดังกล่าวข้างต้น เพื่อปูพื้นฐานทางด้านพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการเชื่อมโยง การพัฒนาในสังคมพหุวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองต่อไป

บทสรุป

การศึกษาแนวคิดพหุวัฒนธรรม นับเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องในสังคมพหุวัฒนธรรมมีความรู้ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม เน้นความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศและสังคมโลก ดังนั้น การศึกษาในประเด็นดังกล่าวจึงเป็นการปลูกฝังให้เข้าใจ ถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ที่มาจากวัฒนธรรมหลากหลายแตกต่างจากวัฒนธรรมหลัก รวมทั้งมุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และความแตกต่างของวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในกลุ่มต่างๆ ที่ปรากฏทั้งในชุมชนต่างๆ และสังคมโดยรวม ตลอดจนนำไปสู่แนวทางของการพัฒนาชุมชน หรือสังคมพหุวัฒนธรรมตามพื้นฐานของความเป็นพหุวัฒนธรรมนั้นๆ โดยเฉพาะสมาชิกของชุมชน หรือสังคมพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ใน

แต่ละภูมิภาคของประเทศได้เรียนรู้ และเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตาม
แนวคิดของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความเป็นมาของพหุวัฒนธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปตามความเข้าใจ
2. จงอธิบายความหมาย ธรรมชาติของพหุวัฒนธรรม
3. จงอธิบายความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม
4. จงอธิบายโครงสร้างทางสังคมตามแนวทางพหุวัฒนธรรม
4. จงอธิบายของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

เอกสารอ้างอิง

- ชนาพล ลิมอภิชชาติ. (2556). **พหุวัฒนธรรมกับวาทกรรม “วัฒนธรรม” ประวัติศาสตร์แนวคิด**. [ร่างรายงานการวิจัยในโครงการกลุ่มวิจัยความขัดแย้งและพหุวัฒนธรรม] สนับสนุนโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546) **พหุนิยม**. กรุงเทพฯ: ไทเกอร์ พรินต์ติ้ง.
- นิติไทย นัมคณิสสรณ์. (2559). **ทักษะสังคมพหุวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบการสอนวิชา ศท 121 การดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน. เข้าถึงได้จาก ge.kbu.ac.th/Download9_files /img /06.pdf. [สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พ.ค. 2559].
- พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์ (พระมหาสาคร ชิตงุโร). (2559). **สังคมพหุวัฒนธรรมของไทย**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน. เข้าถึงได้จาก www.mbuisc.ac.th/file-sakorn/Plural%20Society.ppt. [สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พ.ค. 2559].
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2559). พหุวัฒนธรรมนิยม สิทธิชนกลุ่มน้อยและความสมานฉันท์. เข้าถึงได้จาก http://drphichai.blogspot.com/2012/06/blog-post_29.html
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2559). ม.อ.จัดค่ายพหุวัฒนธรรม ให้นักศึกษาเป็นหนึ่งในเดียวกับชุมชน เป็นธงนำสันติสุขแดนใต้. เข้าถึงได้จาก <http://www.psu.ac.th/th/node/771>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พ.ค. 2559].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2483). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. เล่ม 57, ภาคที่ 2, น. 151-152.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. เล่ม 124, ตอนที่ 47ก, น.18-19.
- วุฒิสกัณฑ์ โภชนุกุล. (2559). **พหุวัฒนธรรมศึกษา**. ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/373642>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พ.ค. 2559].
- ศิริจิต สุนันต๊ะ. (2556). สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2556).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2554**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Castellino, J. & Redondo, E.D. (2006). **Minority rights in Asia: A comparative legal analysis.** Oxford: Oxford University Press.
- Gunew, S. (2001). **Postcolonialism and multiculturalism: Between race and ethnicity.** In M. Danova (Ed.), *Essays in American Studies: Cross-cultural Perspectives* (p. 85-106). Polis: Sofia Bulgaria.
- Gunew, S. (2004). **Haunted nations: The colonial dimensions of multiculturalisms.** London & New York: Routledge.
- Hall, S. (2000). **Conclusion : The multicultural question.** In B. Hesse (Ed.), *Unsettled multiculturalisms: Diasporas, entanglements, transruptions* (p. 209-241). London: Zed Books.
- Keyes, C. F. (1997). **Cultural diversity and national identity in Thailand.** In M. E. Brown and S. Ganguly (Eds.), *Government policies and ethnic relations in Asia and the Pacific* (p. 197-231). Cambridge: The MIT Press.
- Kurian, George Thomas (2011). **The encyclopedia of political science.** Washington: CQ Press.
- Kymlicka, W. (2007). **Multicultural odysseys: Navigating the new international politics of diversity.** New York: Oxford University Press.
- National Council for Accreditation of Teacher Education. (2002). **Professional Standards for the Accreditation of Schools, Colledges, and deparretments of Education.** (Online). Available: http://www.ncate.org/2000/Unit_stnds_2002.pdf.
- Oakley, P. (1984). **Approaches To Participation in Rural Development.** Geneva: International Office.
- Taylor, C. (1994). **Multiculturalism.** Princeton: Princeton University Press.